

De boekentoren

Hugo Sonnevile

Frans / Frankrijk

Le nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Nouvelle édition du *Petit Robert* de Paul ROBERT. Texte remanié et amplifié sous la direction de Josette REY-DEBOVE et Alain REY. [Nouvelle édition millésime 2009. Chef de projet : Marie-Hélène DRIVAUD.] – Paris, Dictionnaires Le Robert-SEJER (België : via Interforum Benelux, Wavre), 2008, geb., 24,5 x 17, XLII-2837 p., ISBN 978-2-84902-386-0, € 65,65.

De *Nouveau Petit Robert de la langue française* werd andermaal bijgewerkt.¹ In de jongste uitgave werden een aantal termen toegevoegd. De sport, de keuken, het milieu, de informatica en de nieuwe technologieën leveren, zoals geregeld het geval is, een contingent nieuwe ingangen. Voor de editie 2009 werd extra aandacht besteed aan een herziening van de terminologie i.v.m. astronomie en werd de keus woorden uit de Maghreb-landen uitgebreid, zodat het naslagwerk een bakken blijft voor de wereldwijde *franco-phonie*.²

Het inleidende gedeelte bevat een 'mise au point' (p. XXIV-XXV) door Alain Rey over nieuwe opties m.b.t. de spelling. Wanneer twee spelwijzen aanvaard zijn, wordt de meest voorkomende als ingang opgenomen, gevolgd door de minder vaak gebruikte variant.³ In de meeste gevallen heeft dit geen implicaties voor de volgorde van de trefwoorden, temeer omdat een deel van de keuzegevallen over het gebruik van het liggend streepje gaat.⁴ Voorts zijn er varianten van leenwoorden, waarvoor men vrij de oorspronkelijke of de verfranste spelling kan kiezen.⁵ De aanpassingen zijn ingegeven door de bezorgdheid om het naslagwerk zo dicht mogelijk te laten aansluiten op het reële, levende taalgebruik, waarin een duidelijke tendens naar vereenvoudiging merkbaar is.

Naast de courante handzame *Petit Robert de la langue française*, is een uitgave *grand format*⁶ leverbaar, alsook een cd-rom versie⁷ met extra gebruiksmogelijkheden. Nog voor het einde van dit jaar wordt *Le Petit Robert 2009* online beschikbaar.

¹ De uitgave 'millésime 2008' werd besproken in dit tijdschrift, 32ste jg., 2007, nr. 4, p. 45.

² Vorig jaar werd het lexicon met enkele tientallen belgicismen verrijkt.

³ Bijv. *boursoufflé*, var. *boursoufflé*; *chariot*, var. *charriot*. – Er zijn ook heel wat samengestelde naamwoorden opgenomen, waarin de vroeger vereiste eind-s in het enkelvoud weggelaten is, bijv. *le presse-fruit*, *le lance-flamme* (met toevoeging 'on écrit aussi un lance-flammes'). Dit leidt tot een reductie van het aantal onveranderlijke substantieven.

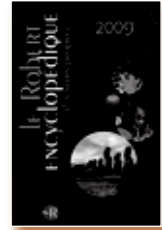
⁴ O.m. *autoécole* ou *auto-école*, *parebrise* ou *pare-brise*.

⁵ Bijv. *braséro* ou *braserio*, *acuponcture* ou *acupuncture*.

⁶ Formaat 28 x 20, ISBN 978-2-84902-472-0.

⁷ ISBN 978-2-84902-478-2.

Le Robert encyclopédique des noms propres. Dictionnaire illustré. Nouvelle édition refondue et augmentée du *Petit Robert des noms propres*. Rédaction dirigée par Alain REY. [Millésime 2009. Directrice générale : Marianne DURAND.] – Paris, Dictionnaires Le Robert-SEJER (Belgique : via Interforum Benelux, Wavre), 2008, geb., 24 x 17,5, XXVI-2470-189 p., ill., ISBN 978-2-84902-388-4, € 65,65.

*Le Robert encyclopédique des noms propres*⁸ werd eveneens geactualiseerd en aangevuld, wat een half dozijn bijkomende bladzijden oplevert. Diverse personages, o.a. Yves Leterme en José Barroso, doen hun intrede, terwijl een aantal artikelen over voordien opgenomen figuren uitgebreid werden.⁹ De versie 'millésime 2009' bevat tegelijk meer artikelen over Franse verzetslieden en extra ingangen i.v.m. Europese en Angelsaksische filosofen van de vorige eeuw.

De vertrouwde opbouw van het naslagwerk – veertigduizend 'quick reference' artikelen, tussendoor driehonderd vijftig omrande overzichtsartikelen, enkele honderden kaarten en tabellen en, achter in het boek, een beknopte thematische wereldatlas¹⁰ en een 'chronologie thématique illustrée' van tweehonderd pagina's – bleef behouden, net zoals het grootste deel van het illustratiemateriaal.

Mede door de jaarlijkse geactualiseerde uitgaven blijft de *Robert encyclopédique des noms propres* een *steady seller* in een krimpende markt van algemene naslagwerken.

Bernie de TOURS. *Le mauvais tour de Babel. Pérégrinations ludiques au royaume des mots.* Préface de Jacqueline de Romilly. – Paris, Scali, 2007, 24 x 15, 603 p., ISBN 978-2-35012-119-2, € 29.

Babylonische spraakverwarringen spelen de mensen parten: dat is de boodschap die de titel van het boek meegeeft. De veeltalige mensheid hoeft zich echter niet gewonnen te geven. Met wat inzicht in de gemeenschappelijke wortels van de woorden die binnen- en buitenlandse media op ons afvuren, herkent de aandachtige taalliefhebber heel wat betekenissen. Enige vertrouwdheid met het Latijn en bij voorkeur ook met het Grieks effenen de weg, die, mits de nodige oefening, naar een grotere *intercompréhension* leidt.

De eerste zestig bladzijden van het nieuwe boek bevatten ruime overzichten, zoals een presentatie van de grote taalgroepen, een beknopte geschiedenis van het Frans en een reeks gemakkelijk herkenbare mutaties.¹¹ De volgende dertig pagina's bevatten etymologische weetjes over groepen woorden en eigennamen en belichten tien Indo-Europese woordkernen die in het vocabularium van de moderne talen vaak aangetroffen worden. Het leeuwendeel van de publicatie, goed voor ruim vijfhonderd bladzijden, wordt

⁸ De uitgave 'millésime 2008' werd voorgesteld in *Romaneske*, 32ste jg., 2007, nr. 4, p. 45-46.

⁹ De artikelen over o.m. Cristina Kirchner en Fidel Castro Ruz.

¹⁰ Staatkundige indeling, demografie (spreiding / grote agglomeraties), watervoorziening, officiële talen, verspreiding van het Frans, belangrijkste godsdiensten, milieurampen en langdurige milieuschade sedert het midden van de 20ste eeuw.

¹¹ Bijv. Lat. *formica* [Fr. *fourmi*] / Sp. *hormiga* en, in ruimer Europees verband, Fr. *guerre* / Eng. *war* / Duits *Wehr* (cf. Nederlands *zich [ver]weren*).

gevormd door een lexicon dat de etymologie van bijna tweeduizend woorden uitlegt en, voor een deel van dit corpus, de verwantschap met termen uit andere talen blootlegt. De auteur, die zijn ware identiteit achter een schuilnaam verbergt, preciseert in de ondertitel van het boek dat hij zijn lezers op *ludieke* omzwervingen in het rijk der woorden vergast. Hij koos inderdaad vele merkwaardige woorden die op het eerste gezicht ondoorzichtig lijken.¹² De manier waarop hij de herkomst ervan uitlegt, is tegelijk bevattelijk en onderhoudend.

Marion EVERINK. *Meer sjans met Frans! Nederfranse taalanekdotes, missers en uitglijders. En hoe het wél moet.* – Schiedam, Scriptum, 2007, geb., 19 x 13, 88 p., ill., ISBN 978-90-5594-546-7, € 12,50.

De carrière van haar man bracht de auteur naar Oostenrijk, Duitsland en Parijs. Nadien vestigde ze zich met het hele gezin in de Provence, aange trokken door het perspectief van een 'leven als God in Frankrijk'. In haar contacten met Fransen ervoer Marion Everink dat de communicatie sputtert wanneer er misverstanden ontstaan door onvoldoende vertrouwdheid met het hedendaagse Frans. Onder de titel *Meer sjans met Frans!* brengt zij een verzameling korte stukjes over de Franse taal, vol met anekdotes, 'missers' en 'uitglijders' waar Nederlandssprekenden zich wel eens aan bezondigen. Tegelijk maakt de auteur duidelijk 'hoe het wél moet'. Gecombineerde 'valse vrienden' maken communicatie onmogelijk, bijv. wanneer meneer Batavus of Belgicus zijn beklag doet met de woorden 'la vie dure est une rampe' i.p.v. 'la vie chère est une catastrophe'. Valse vrienden hebben niet altijd betrekking op hele woorden maar soms op onderdelen ervan, zoals suffixen. 'La femme du patron est élitaire' bevat een 'Nederfranse' creatie: onze zuiderburen spreken nl. over *personnes élitistes*. De illustraties in het boek zetten grappige situaties in de verf, bijv. de reactie van een winkelbediende wanneer een cliënte *une batterie* (i.p.v. *une pile*) voor haar transistorradiootje vraagt. Het boek bevat uiteraard maar een selectie *faux amis*, voldoende om de lezer alert te maken voor dit type van struikelblokken. Voorts wijst de auteur op distincties die de Fransen wél maken en waar wij aan voorbijgaan,¹³ op ingeburgerde substituten voor anglicismen,¹⁴ en reikt zij sleutels aan om de cryptische Franse sms-taal te doorgronden. Het *argot* en het *verlan* komen eveneens aan de orde, net zoals vaakgehoorde acroniemen en letterwoorden (*smic, smicard, SDF...*). Enkele thema's krijgen extra aandacht, zoals veelvoorkomende ziektes en het weer (incl. weersvoorspelling), o.w.v. het merkwaardige vocabularium.

Meer sjans met Frans! behandelt heel wat taalaspecten die de leermiddelen voor het voortgezet onderwijs links laten liggen. Tegelijk belicht het boek typische gebruiken en omgangsvormen (*la bise*). Het onderhoudende boek¹⁵ vormt dan ook aanbevolen lectuur voor francofiële reizigers en (toekomstige) leraren Frans.

¹² *Bain-marie, boulevard, cellophane, fada, gabarit, ogre...*

¹³ *Biberons, flacons (de parfum, de sirop...), bouteilles* zijn voor ons gewoonweg 'flessen'.

¹⁴ Soms slagen Franse neologismen erin om anglicismen te verdringen. De woorden *baladeur, covoilurage* en *VTT* hebben het Frans behoeft voor het massale gebruik van de anglicismen *walkman, carpooling* en *mountain bike*, die in het Nederlands gemeengoed zijn.

¹⁵ Het register (p. 83-86) inventariseert ongeveer vierhonderd dertig woorden en uitdrukkingen. Net vóór de index (p. 82) is een nuttige lijst van homonieme substantieven met verschillend genus (bijv. *la cour, le cours, le court; le mort, la mort*) opgenomen.

Laurent RAVAL, Thierry LEGUAY. *500 jeux avec les mots*. – Paris, Larousse (België : via Dilibel, Bruxelles), 2005, gekart., 19,5 x 13, 415 p., ISBN 978-2-03-560462-0, € 19,90.

De meest bekende woordspellen – kruiswoordraadsels, raadsels *tout court*, rijen woorden met telkens een letter méér, rebussen, *cherchez l'intrus* – zorgen al jaren voor afwisseling in leermiddelen ten behoeve van kinderen en adolescenten, zodat Jan Modaal met de courante *jeux avec les mots* vertrouwd is. L. Raval en T. Leguay reiken daarbovenop nog enkele honderden andere *jeux* aan, zoals charades en palindromen, altijd met oefenmateriaal én correctiesleutel. Voor de overzichtelijkheid van dit signalement geven we er de voorkeur aan het ruime aanbod hier wat te stroomlijnen.

Letters vragen om uitgedaagd te worden. Meneer Arouet was dezelfde mening toegedaan en schudde de letters van zijn familienaam dooreen tot 'Voltaire' te voorschijn kwam. Tweehonderd vijftig jaar later paste Jean-Baptiste Rossi hetzelfde procedé toe wanneer hij het anagram Sébastien Japrisot als schrijversnaam koos. Afkortingen werken op de verbeelding: met een kwinkslag slaat de kille wazigheid van afkortingen als RMI (revenu minimum d'insertion) om in sarcasme wanneer diezelfde afkorting geïnterpreteerd wordt als 'rien à manger dans l'immédiat'.

De haast eindeloze mogelijkheden van homofonie en homonymie nodigen uit tot woordspelingen en dubbelzinnigheden. Neem nu de formule 'les ouvriers virent le PDG': staat het werkwoord in de *passé simple*? Of gaat het om een doodgewone indicatif présent?... Wie de smaak te pakken heeft, kan de creatieve toer opgaan met 'mots valises' (*un philousophe* is daar een ondeugend voorbeeld van) of paragrammen, nl. gewilde versprekingen. Het vaak geciteerde beginvers van E. Haraucourts *Rondel de l'adieu*, 'Partir, c'est mourir un peu' klinkt dan als 'Martyr, c'est pourrir un peu'.

Letter- en woordspellen zijn voorts een dankbaar domein voor kwissers (wie weet hoe de inwoners van Créteil genoemd worden?)¹⁶ en bieden onvermoede mogelijkheden voor schrijvers die aan nieuwe uitdagingen toe zijn. G. Perec bijv. beoefende in zijn roman *La disparition* het lipogram, wat inhoudt dat een letter, in casu de *e*, er niet in voorkomt. In het voetspoor van Alphonse Allais schreef Daniel Marmié verzen die over hun hele lengte rijmen.¹⁷

Tussendoor laat het boek de lezer kennismaken met verbale praktijken van gewone milieus (*verlan*, *slang*), met allerlei begrippen uit de poëtica en de retorica (anafoor, litoes, alliteratie, zeugma, enz.) en zelfs met de kunst om de input van het geheugen te optimaliseren met mnemotechnische trucjes. Mede door de talloze citaten is het nieuwe boek een uitnodiging om de vreugde van virtuoze taalbeoefening te ervaren.

¹⁶ Les Cristoliens.

¹⁷ Ter illustratie het distichon 'À l'éventaire du bouquiniste' uit D. Marmié, *De la reine à la tour : cent poèmes holorimes* (Paris, de Fallois, 1995): 'Argotiques romans, dès demain épuisés / Art gothique, roman: des deux mains, eh, puisez !'

Paul-Louis COURIER. *Une écriture du défi. Tous les pamphlets*. Édition établie par Michel Crouzet. – Paris, Éditions Kimé, 2007, 21 x 14, 474 p., ISBN 978-2-84174-425-1, € 35. DÉTOURS LITTÉRAIRES.

Sinds enkele jaren groeit de belangstelling voor het oeuvre van Paul-Louis Courier, dat tot de betere *littérature 'Empire'* behoort. Zijn pamfletten zijn een lust voor de lezende geest... als die maar de omstandigheden kent waarin de teksten ontstonden. In de nieuwe editie maakt M. Crouzet het de literatuur liefhebber gemakkelijk door de tijdsgebonden geschriften in een vijftiental chronologische schijven aan te reiken, telkens voorafgegaan door een uitvoerige inleiding en gevolgd door verklarende noten.

Als dertiger en militair zonder roeping met opdracht in Italië voelde Courier zich meer aangetrokken door de Griekse literatuur. Zijn verloven bracht hij door tussen de manuscripten en de oude drukken in prestigieuze bibliotheken. Te Florence maakte hij een inktvlek op een handschrift van Longus' *Daphnis en Chloë*, en dan nog wel op een onuitgegeven passage, waardoor hij zich de woede van de conservator op de hals haalde. Courier zag maar één verweer, een schotschrift waarin hij zijn aanklager op ingehouden manier en toch raak van antwoord diende. De toon was meteen gezet voor de diverse geschriften – hij noemde ze *pétition, tract, placet, livret, discours* en pas in 1824 *pamphlet des pamphlets* – waarin hij later, toen hij zich als landeigenaar en wijnboer gesetteld had, zijn pijlen op de gevestigde macht, het gerecht en de plaatselijke geestelijkheid richtte.

De kracht van Couriers oeuvre ligt in de aanklacht tegen willekeur en in het kunstige en tegelijk natuurlijk klinkende taalgebruik waarin de ironie niet ontspoot.

Paul-Louis COURIER. *Pétition pour des villageois que l'on empêche de danser. Suivie de deux autres textes impies et d'un Essai sur la vie et les écrits de Paul-Louis-Courier* par Armand Carrel. Préface de Jules Van Daal. – Montreuil (Seine-Saint-Denis), 2007, 21 x 13, 95 p., ISBN 978-2-915694-25-3, € 8.

De uitgeverij *L'Insomniaque* bezorgt een heruitgave van een van Couriers meest bekende pamfletten, nl. de petitie waarin hij een al te ijverige dorpspastoor voor wie de zondagsrust meteen een dansverbod inhield, op de korrel neemt. Voor lezers van vandaag behoeft de tekst zo goed als geen toelichtingen, net zoals de eerste van de toegevoegde 'textes impies', over de geldhonger van 's lands schatkist en de kerkelijke *fund-raising* om de omvergeworpen structuren te herstellen. De tweede tekst, over misbruiken en zedenschandalen, bevat meer verwijzingen naar realia, die in deze editie niet altijd verklaard worden.

Het boek wordt ingeleid door een voorwoord dat de actualiteit van Couriers politieke denken in tijden van verwarring onderstreept. Achterin is het vaak gepubliceerde essay van zijn tijdgenoot en bewonderaar Armand Carrel opgenomen.

Jacques GARANCE, Maud RATTON. *Paris méconnu*. Photos : Stéphanie Rivoal. – Versailles, Jonglez, 2007, 19 x 10,5, 383 p., ill., ISBN 978-2-9158-0716-5, € 18,90. PROMENADE HORS DES SENTIERS BATTUS.

In de Franse hoofdstad is er zoveel te zien en te beleven dat de courante reisgidsen sowieso heel wat bezienswaardigheden buiten beschouwing laten. *Paris méconnu*¹⁸ wijst de gemotiveerde 'promeneurs de Paris' de weg naar meer dan vierhonderd plaatsen waar de modale toerist aan voorbijgaat. Het met vele kleurfoto's en met welgeteld eenentwintig plattegronden geïllustreerde boek stelt de miskende trekpleisters per arrondissement voor. Het aanbod vormt een gevarieerd geheel, met kleine en/of weinig bekende musea, galerijen en doorgangen, opvallende gevelversieringen, kunstig ingerichte bibliotheken, markante cultusplaatsen, oude kloosterpandhoven, resten van de ringmuur van koning Filips II August, merkwaardige tuinen en binnenpleinen, piramides en kolommen... waar de gehaaste wandelaar geen acht op slaat. De meeste van de besproken plaatsen zijn toegankelijk, soms zal een geïnteresseerde wat geduld moeten oefenen tot het hart van de portier en de deur van het pand opengaat.

Voor verrassende ontdekkingen in Toscane en in Barcelona bracht uitgeverij Jonglez onlangs twee gidsen uit in dezelfde reeks. Carlo Caselli nodigt uit tot een kennismaking met *Toscane insolite et secrète*.¹⁹ Verónica Ramirez Muro en Rocío Sierra Carbonell stonden in voor *Barcelona insolite et secrète*,²⁰ een alternatieve verkenningstocht door de Catalaanse metropool in zeven etappes.

Thomas GRIMAUX. *Les communautés traditionnelles en France*. Préface de S. Ém. le cardinal Dario Castrillón Hoyos. – Feucherolles (Yvelines), La Nef, 2007, gekart., 28 x 22, 166 p., ill., ISBN 978-2-916343-03-7, € 39. LA NEF (ISSN 1146-4461), hors-série n° 20 (avril 2007).

De Rooms-katholieke kerk telt in Frankrijk verschillende gemeenschappen die zichzelf het label 'traditionnel' toekennen, wat hen onderscheidt van de 'traditionalisten' die een apart genootschap vormen. Het ontstaan ervan houdt verband met de naweën van het laatste concilie, waarvan de vernieuwingen niet ieders enthousiasme wegdroegen.

De voor de buitenwereld meest opvallende eigenschappen van de in het boek besproken gemeenschappen – twaalf voor mannen en zes voor vrouwen – zijn hun recruteringspotentieel, vandaar de lage gemiddelde leeftijd van de leden, en de (niet noodzakelijk exclusieve) toepassing van de tridentijnse liturgie. Een aantal gemeenschappen (de meest bekende is wellicht het benedictijnenklooster van Le Barroux, Vaucluse) maakten aanvankelijke deel uit van de Lefebvriaanse traditionalistische beweging alvorens ze zich, na

¹⁸ De publicatie is eveneens in het Engels (*Secret Paris*. English translation by C. Lawrence & T. Clegg. *Ibid.*, 2007, ISBN 978-2-9158-0717-2. WALKING OFF THE BEATEN TRACK) en het Italiaans (*Parigi insolita e segreta*. Traduzione italiana di V. Sapienza. *Ibid.*, 2007, ISBN 978-2-9158-0723-3. PASSEGIATE FUORI DAI SENTIERI BATTUTI) verkrijgbaar.

¹⁹ *Ibid.*, 2008, 318 p., ill., ISBN 978-2-9158-0729-5, € 17,90. Italiaanse vertaling : *Toscana insolita e segreta*, *ibid.*, 2008, ISBN 978-2-9158-0731-8. PASSEGGIATE FUORI DAI SENTIERI BATTUTI.

²⁰ *Ibid.*, 2008, 213 p., ill., ISBN 978-2-9158-0738-7, € 17,90. Spaanse vertaling : *Barcelona insólita y secreta*, *ibid.*, 2008, ISBN 978-2-9158-0740-0, reeks UNA ESCAPADA FUERA DE LO COMÚN.

lange onderhandelingen, bij de oude Roomse stam aansloten. Verschillende andere, zoals de benedictijnenabdij van Fontgombault (Indre) zijn altijd trouw aan Rome gebleven, en mogen, door een speciale toelating, de preconciulaire ritus van Paulus V volgen. Enkele foto's waarop de toenmalige kardinaal Ratzinger op feestelijke momenten door leden van *communautés traditionnelles* omringd is, wijzen erop dat de kerkleiding hen een warm hart toedraagt.

Behalve priestergerenootschappen omvatten de gemeenschappen vooral contemplatieve gemeenschappen. Zoals in de 19de eeuw, waarin Dom Prosper Guéranger en Henri Lacordaire resp. de benedictijnen- en de dominicanenorde een nieuwe impuls gaven, groeien er op de oude stammen nieuwe takken, waarvan enkele onderwijsactiviteit aan de dag leggen. De beklemtoning van de waarde van de Latijnse traditionele liturgie draagt bij tot het voortleven van de Gregoriaanse zang in een continue koorpraktijk op hoog niveau.

Italiaans / Italië

Jacqueline BRUNET. *Grammaire critique de l'italien*. Vol. 15 : *Le verbe*. 3. *Les subordinnées, suite et fin*. – Saint-Denis (Seine-Saint-Denis), Presses Universitaires de Vincennes, 2006, 22 x 15,5, 213 p., ISBN 978-2-84292-183-6, €18.

ID. *Grammaire critique de l'italien*. Vol. 16 : *Le verbe*. 4. *Modes et temps*. – *Ibid.*, 2008, 22 x 15,5, 331 p., ISBN 978-2-84292-210-8, €25.

In 1978 publiceerde Jacqueline Brunet het eerste deel van haar *Grammaire critique de l'italien*,²¹ een ruim opgevatte spraakkunst waarin ze op basis van een corpus van literaire werken en journalistieke teksten uit de 20ste en, nu ook onze 21ste eeuw, de spraakkunstregele met de reële hedendaagse taalpraktijk confronteert.

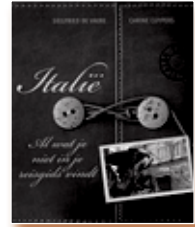
Deel vijftien is het laatste volume over de bijzinnen, meer bepaald over de keus van de werkwoordswijs in de relatiefzin, de indirecte vraag en de bijwoordelijke bijzin. Het corpus van meer dan duizend tekstfragmenten levert talrijke voorbeelden waar de gangbare leermiddelen voor Franssprekenden en zelfs heel wat in het Italiaans gestelde *manuali* geen blijf mee weten. De auteur onderwerpt de tekstvoorbeelden aan een grondige analyse om de connotaties van de formules en de beoogde effecten van de schrijver te achterhalen, in het besef dat in deze materie een 'oreille italienne' vereist is om nuances te vatten.

Het laatste tot dusver verschenen volume, het zestiende van de reeks, behandelt het gebruik van de werkwoordsmodi in de onafhankelijke zin. In het verlengde hiervan bestudeert de auteur de tijdaangevende bijwoorden, bijwoordelijke uitdrukkingen en voorzetsels. Tegelijk geeft ze scherpe semantische afbakening aan tussen de besproken tijdmarkeringen. Het tekstcorpus, dat voor dit boekdeel aanzienlijk uitgebreid werd, levert duizend achthonderd fragmenten, die in een scherp geleed exposé geanalyseerd worden. Jacqueline Brunets *magnum opus*, waarvan het zeventiende deel aan de voorzetsels

²¹ V. de signalementen van vol. 1 t.e.m. 12 resp. 13 en 14 in *Levende Talen* (Amsterdam), nr. 508, maart 1996, p. 150-152, en *Romaneske*, 29ste jg., 2004, nr. 4, p. 76-78.

gewijd zal zijn, wordt in Franstalige vakkringen getypeerd als de 'Grevisse van het Italiaans'. Zo'n eerbetoon is voor de inmiddels achtenzeventigjarige taalkundige een aansporing om op de ingeslagen weg verder te gaan.

Siegfried DE VAERE, Carine CUYPERS. *Italië. Al wat je niet in je reisgids vindt*. – Leuven, Davidsfonds, 2007, 23 x 19, 240 p., ill., ISBN 978-90-5826-465-7, €27,50.

De auteurs brengen de lezers naar vierennegentig plaatsen over heel Italië en bezorgen hen er heel gevarieerde informatie, die 'begint waar de gewone, traditionele reisgids ophoudt'. Ze gaan dieper in op verschillende episodes van de geschiedenis, evoceren leven en werk van wetenschappers, schrijvers en kunstenaars en beschrijven het ontstaan en de vervaardigingswijze van typische producten. Het boek toont aan dat de Italiaanse cultuur onlosmakelijk verbonden is met een levensstijl, die zich kenmerkt door raffinement, wat o.m. in de gastronomie tot uiting komt. Het samenspel van tekst en beeld onderstreept de verwevenheid van de gekozen locaties met het veelzijdige patrimonium.

Spaans

Margarita GÖRRISSSEN, Marianne HÄUPTLE-BARCELÓ, Juana SÁNCHEZ BENITO, Bibiana WIENER. *Caminos nieuw 3. Tekst- en werkboek*. Nederlandse bewerking : Dave van Beurden, Emma van Kampen. – Amsterdam/Antwerpen, Intertaal, 2007, 29 x 21, 256 p., ill., ISBN 978-90-5451-588-3, €35.

De leermiddelenreeks *Caminos nieuw* is nu compleet.²² In *Caminos nieuw 3* vormen het tekst- en het werkboek, elk met een bijbehorende audio-cd, één volume.²³ Het brengt studenten en cursisten naar het niveau B1 van het Europees referentiekader.

De taalverwerving en training steunt in de twaalf *unidades* andermaal op teksten in combinatie met heel uiteenlopende opgaven, waarvan een deel oefeningen die men met zijn tweeën (*en parejas*) afwerkt. De grammaticale component omvat revisies van vroeger geziene onderdelen en focust op nieuwe items, zoals het gebruik van de *subjuntivo imperfecto* en *pasado*, de keus van voegwoorden en andere connectoren, de modi van de werkwoorden in relatiefzinnen, de overeenstemming van de tijden, en de aanpassingen bij het omzetten van directe in de indirecte rede. Het vocabularium wordt verder uitgebreid, nieuw idioom wordt aangereikt (o.a. een selectie spreekwoorden i.v.m. sociale omgang). De talrijke documenten – zowel luister- als leesteksten, met ondersteuning van illustraties – zijn een kennismaking met heel uiteenlopende aspecten van landen en volkeren in de wereldwijde *hispanidad* of leveren bouwstenen voor communicatie en communicatietraining in concrete situaties (bijv. klachten formuleren, een auto huren, een beslissing aan zijn gesprekspartner(s) overlaten). Bij iedere *unidad* is een facultatieve

²² *Caminos nieuw 1* en *Caminos nieuw 2* werden besproken in *Romaneske*, 32ste jg., 2007, nr. 2, p. 40-41.

²³ Bij *Caminos nieuw 3* is een handleiding verkrijgbaar (ISBN 978-90-5451-726-9, 77 p., €23; downloadbare pdf-versie, ISBN 97890-451-932-4, gratis voor docenten die klassikaal *Caminos nieuw 3* ingevoerd hebben).

rubriek 'Rincón profesional' opgenomen, voor cursisten die de verworven kennis in beroepsgebonden situaties willen toepassen.

Achter in het boek zijn een grammaticaoverzicht (incl. uitgewerkte vervoegingstabellen), de transcripties van de cd's, twee woordenlijsten²⁴ en de correctiesleutel van de oefeningen uit het werkboek opgenomen.

Literatuur / filosofie / Bacchus achterna

Rita GHESQUIERE. *Littéraire verbeelding. Een geschiedenis van de Europese literatuur en cultuur tot 1750.* – Leuven, Acco, 2008 (tweede druk), 23 x 17, 354 p. ill., ISBN 978-90-334-6845-2, € 32.

ID., *Littéraire verbeelding 2. Een geschiedenis van de Europese literatuur en cultuur vanaf 1750.* – *Ibid.*, 2006, 23 x 17, 341 p., ill., ISBN 978-90-334-6254-2, € 32.

In tegenstelling tot de nationale literatuurgeschiedenissen, die voor iedere taal een continue 'productie' presenteren, maakt de tweedelige *Littéraire verbeelding* de lezer vertrouwd met de literaire canon – incl. belangrijke periodes, stromingen en scholen – die Europese 'geletterden' geacht worden te kennen: de hoogtepunten van de Klassieke Griekse en Latijnse letteren, de 'grote' auteurs van middeleeuwen tot de late 20ste eeuw, zonder de anonieme meesterwerken te vergeten. Het gaat om een eigentijdse visie op de canon, waarin de recente 'perifere' literatuur een plaats krijgt. Portugal bijv. wordt niet alleen vertegenwoordigd door Camões maar ook door hedendaagse romanciers.

De auteur illustreert het exposé met vele tekstfragmenten uit de besproken werken, in de originele taal²⁵ of in een Nederlandse vertaling (soms beide), zodat het nieuwe boek meteen een literaire ontdekkingsstocht is voor studenten uit de faculteit Letteren, voor wie het boek een inspirerende wegwijzer is.²⁶ De elf hoofdstukken, die in grote tijdsblokken het ruime corpus behandelen, worden ingeleid door cultuurhistorische schetsen met tijdbal-

lectuurnotities. Deel 1, p. 133, lees *Arcipreste de Hita*; vol. 1, p. 127 en 163 (noot 5), lees *Crécy* i.p.v. *Grécy*; deel 1, p. 190, Marguerite de Navarre was niet de dochter maar de achternicht van Charles d'Orléans.

Daan de NEEF. *Canon van de filosofie. De 100 beste filosofieboeken aller tijden.* Tekstredactie : Jan Sietsma, Vanno Jobse, Robbe Heijloo. – Diemen, Veen Magazines (België : via VBK België, Wommelgem), 2008, gekart., 23,5 x 22, 139 p., ill., ISBN 978-90-8571-089-9, € 24,95.

²⁴ Vocabularium per les en een cumulatieve alfabetische lijst van de nieuwe woorden in *Caminos nieuw 3*.

²⁵ In enkele oudere teksten zijn fouten geslopen. Deel 1, p. 104 (Bernart de Ventadorn), v. 1-2, lees *Quan vey la lauza mover / De joy sas alas contra'l rai* i.p.v. *Quan vey la lauzeta lover / De joy sas alas contr'l rai*; deel 1, p. 145 (opningsgedicht van Petrarca's *Canzoniere*, begin van v. 2), lees *Di quei sospiri* i.p.v. *Di quel soupiri*; deel 1, p. 183 (Ronsard, v. 2), lees *Mignonne, allons voir si la rose / Qui ce matin avait déclose / Qui se matin avait déclose*; deel 2, p. 23 (*la Marseillaise*, v. 2), lees *Contre nous de la tyrannie*.

²⁶ De auteur wijst voorts op de nawerking van klassieke teksten (zoals de homerische epiek, de picareske roman).

De redactie van *Filosofie magazine*²⁷ hield vier jaar geleden een enquête onder alle hoogleraren van de 'filosofiefaculteiten' in Nederland en België, met als kernvraag: 'Welk filosofieboek zou elk weldenkend mens moeten gelezen hebben om de wereld van nu beter te begrijpen?' De antwoorden van de vierenzeventig respondenten zijn het uitgangspunt van de mooie Bildband, waarin de zevenenzeventig meest gekozen wijsgerige werken gepresenteerd worden, in chronologische volgorde²⁸ en niet in de volgorde van uitgebrachte stemmen. De auteur geeft op een bevattelijke manier de inhoud en het belang van de wijsgerige werken en laat de lezers de geselecteerde boeken zien op talrijke foto's van oude codices, frontpagina's van oude drukken en covers van moderne uitgaven, incl. Nederlandse vertalingen. De 'ijzeren lijst van beste filosofieboeken' bevat elf werken uit de klassieke oudheid, telkens één werk uit de patristiek, de middeleeuwen en de Renaissance, twaalf titels uit de 17de en de 18de eeuw, acht werken van negentiende-eeuwse denkers en niet minder dan vijfenveertig titels van de voorbije eeuw. De literatuurliever met belangstelling voor de essayistiek vindt in het nieuwe boek inspiratie om via de hoofdwerken van literair performante denkers (bijv. Montaigne, Schopenhauer, Nietzsche, Sartre...) de overstap te maken naar de overige titels²⁹ uit de 'canon van de filosofie'.

Michel ONFRAY. *Antieke wijsgeren*. Vertaald door Anne van der Straaten. – Roeselare, Roularta Books, 2007, geb., 21,5 x 14, 283 p., ISBN 978-90-8679-033-3, € 25. TEGEN-GESCHIEDENIS VAN DE FILOSOFIE.

ID., *Christelijke hedonisten*. Vertaald door Harrie Nelissen. – *Ibid.*, 2007, geb., 21,5 x 14, 288 p., ISBN 978-90-8679-084-5, € 25. TEGEN-GESCHIEDENIS VAN DE FILOSOFIE.

Tussen zijn snel op elkaar volgende boeken, lezingen en sessies door, werkt M. Onfray aan een meerdelige *Contre-histoire de la philosophie*, waarvan hij al vijf volumes uitbracht. Van de eerste delen verschenen vertalingen in zeven talen, waaronder het Nederlands.

De opzet van de omvattende synthese is een overzicht te bieden van de verdrongen zijde van de wijsbegeerte. De auteur stelt met verontwaardiging vast dat de 'idealistische' filosofie, die al eeuwenlang ten dienste staat van het christelijke denken, in de gangbare leerboeken en naslagwerken een duidelijk overwicht heeft. De *Tegengeschiedenis...* belicht de andere zijde, nl. de wijsbegeerte die van een materialistische werkelijkheidsopvatting uitgaat en, in het verlengde daarvan, de lichamelijke in ere herstelt en integreert in een hedonistische zedenleer.

De twee eerste delen brengen de 'tegengeschiedenis' van de filosofie van de oudheid tot het einde van de zestiende eeuw.

Deel I over de antieke wijsbegeerte, waarin Plato als opponent naar voren komt, behandelt enkele denkers uit de canon (Democritus, Diogenes, Epicurus en Lucretius), aange-

²⁷ Het team van het tijdschrift publiceerde in 2003 bij dezelfde uitgever *Filosofen lexicon. Leven, werk en citaten van tweehonderd grote denkers* (v. Romaneske, 29ste jg., 2004, nr. 3, p 79).

²⁸ Voor iedere periode is er een korte inleiding.

²⁹ Bijv. Spinoza's *Ethica*, de belangrijkste traktaten van R. Descartes en I. Kant, L. Wittgensteins *Tractatus logico-philosophicus*, werk van H. Arendt, M. Foucault, J. Habermas en P. Sloterdijk.

vuld met een tiental minder bekende Griekse wijsgeren (o.a. Leucippus, de schepper van de antieke atoomtheorie, en Aristippos, voor wie het lustgevoel het hoogste goed betekende). Deel twee is hoofdzakelijk gewijd aan heterodoxe denkers uit de middeleeuwen – gnostici, ketters, aanhangers van de stroming van de Vrije Geest³⁰ – en aan breeddenkende wijsgeren uit de Renaissance, zoals Erasmus en Montaigne, de essayist aan wie honderd pagina's gewijd zijn.

Andermaal blijkt de gedrevenheid van de auteur, die een traditioneel academische materie op een vrijmoedige en bevattelijke manier³¹ naar zijn lezers overbrengt.

De volgende volumes van de Nederlandse *Tegengeschiedenis van de filosofie* zijn in voorbereiding. Deel drie en vier zijn aangekondigd onder de titels *Libertijnen van de Barok* en *Radicalen van de Verlichting*. Met het volume *Sociaal eudaimonisme*,³² het vijfde in de reeks, zullen we de overstap naar de 19de eeuw maken. De originele Franse versie van de delen zes³ tot en met acht laat nog eventjes op zich wachten.

Ben VINKEN. *Belgische bieren*. Fotografie : Joris Luyten. – Tielt, Lannoo, 2007, geb., 17,5 x 13, 191 p., ill., ISBN 978-90-209-7253-5, € 19,95. Reeks ¡FOODIE!

De tijd waarin Duvel, Gouden Carolus en trappist zowat onze enige bekende Belgische speciaalbieren waren, ligt ver achter ons. Bier is, nu meer dan ooit, een gerespecteerd product, dat in zijn variëteit uiting geeft aan de individualiteit en de creativiteit van de brouwer.

Bierjournalist, uitgever en sommelier Ben Vinken presenteert in de hier besproken publicatie³⁴ vierenzestig bijzondere Belgische bieren, in alfabetische volgorde van Abbaye des Rocs en Achel blond tot Westmalle tripel en Wittekerke rosé. Tegelijk met het verhaal achter elk product brengt hij een proefverslag (incl. vermelding van de bierstijl en het alcoholpercentage) en suggesties voor *food pairing*, nl. geslaagde combinaties van bier en gastronomie. Van elk geselecteerd label is een paginagrote foto opgenomen, zodat de lezer meteen een beeld heeft van de kleur, de pareling en de schuimvorming van het bier in het bijbehorende glas.

De gids, waarin de lezer kennis kan maken met een recent gecreëerde bierstijl, nl. het champagneachtige *bière brut*, is een *défense et illustration* van een gamma authentieke producten, die hoppigheid in het vaandel voeren en een afwijzing inhouden van de dreigende verzoeting, die de ziel van het edele product geweld aandoet.

Lectuurnotities. P. 131, lees *remuage*; p. 157, lees *1836* i.p.v. 1936.

³⁰ De stroming werd recent onder de aandacht gebracht door twee Belgen: Raoul Vaneigem, in *Le mouvement du Libre-Esprit. Généralités et témoignages sur les affleurements de la vie à la surface du Moyen Âge, de la Renaissance et, incidemment, de notre époque* (Paris, Ramsay, 1986), en Hubert Dethier, in *De beet van de adder*. Deel 1 : *De leerstoelen der deugd. Heterodoxen en ketters in de middeleeuwen* (Brussel, VUB Press, 1994, p. 243, 261-265 en *passim*). In de bibliografie (p. 270, kol. 2), achter in *Christelijke hedonisten*, erkent M. Onfray onomwonden: 'Het staat wel vast dat het geen pretje was om in de middeleeuwen te leven, maar dan wordt er voorbijgegaan aan de stroming van de Vrije Geest. Alles wat ik ervan te weten ben gekomen, is afkomstig van Raoul Vaneigem en zijn onmisbare *Le Mouvement du Libre-Esprit*.'

³¹ Die kwaliteit is in de vlotte Nederlandse vertaling behouden.

³² De originele Franse versie, *L'Eudémonisme social*, verscheen pas in april jl. (Paris, Grasset).

³³ Deel zes van de *Contre-histoire*... zal (zou) onder de titel *Les machines désirantes* verschijnen.

³⁴ Het hoofdstuk 'Hoe wordt bier gemaakt' (p. 29-42) werd geleverd door Jef Van den Steen.